

Edukator zrównoważonego rozwoju odpowiedzią na potrzebę kształcenia zrównoważonego społeczeństwa

Educator of Sustainable Development as the Response to the Need of Sustainable Society Education

Ewa Gajuś-Lankamer, Anna Maria Wójcik

*Instytut Biologii, Uniwersytet Marii-Curie Skłodowskiej, ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin,
E-mail: ewa.gajuslankamer@poczta.umcs.lublin.pl; am.wojcik@poczta.umcs.lublin.pl*

Streszczenie

Artykuł prezentuje wybrane zagadnienia dotyczące edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Przedstawiono w nim cechy charakterystyczne tej edukacji. Główny akcent położono na prezentację autorskiej koncepcji kształcenia edukatora zrównoważonego rozwoju. Zamieszczono opis sylwetki edukatora zrównoważonego rozwoju, model kształcenia i efekty jego zastosowania w praktyce szkoły wyższej.

Słowa kluczowe: edukator, rozwój zrównoważony, kształcenie w szkołach wyższych, zrównoważone społeczeństwo

Abstract

The article presents the selected issues in education for sustainable development. It consists of the characteristics of this education. The main emphasis has been placed on the presentation of an original concept of educator for sustainable development educator. A description of such educator was given. The education model and the effects of its use in the practice of higher education were also shown.

Key words: educator, sustainable development, higher education, sustainable society

---

1. Edukacja dla zrównoważonego społeczeństwa

Edukacja dla zrównoważonego społeczeństwa jest niezbędnym warunkiem wdrożenia zrównoważonego rozwoju (Sandner, 2007). Ze względu na odmienne rozumienie samego pojęcia 'rozwój zrównoważony' spotkać można różne koncepcje edukacji znajdujące odzwierciedlenie w zakładanych celach. Według Welfensa (2006) celem edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju jest osiągnięcie przez człowieka umiejętności aktywnego kształtowania swojego otoczenia, zgodnie z zasadami równowagi ekologicznej, wydajności gospodarczej, sprawiedliwości społecznej, a także z uwzględnieniem aspektów globalnych. Powinna ona mobilizować człowieka do tworzenia udanej przyszłości, za którą czułby się odpowiedzialny. Kształtowanie przyszłości wymaga szeregu kompetencji takich jak:

- myślenie perspektywiczne i wielowymiarowe uwzględniające wizję przyszłości.
- kompleksowa wiedza interdyscyplinarna,
- porozumienie i współpraca między kulturami,
- umiejętność spojrzenia z dystansu i dogłębnej refleksji,
- umiejętność samooceny i zdolność do niewymuszonej aktywności,
- umiejętność kompetentnego uczestnictwa w społecznych procesach decyzyjnych.

Zrównoważone społeczeństwo powinno cechować się wysoką świadomością umożliwiającą zachowanie kuli ziemskiej i cywilizacji przed zagładą. W tym celu powinno nauczyć się ograniczania potrzeb konsumpcyjnych przyczyniając się do wzrostu poszanowania zasobów, racjonalizacji produkcji i posługiwania się innym niż dzisiaj systemem wartości. Niezbędne do tego jest poznanie i wprowadzanie idei zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego w codzienne życie (Ja-

strzębska-Smolaga, 2001). Łuszczuk (2010) uważa, że celem edukacji dla zrównoważonego rozwoju staje się wykształcenie cech człowieka i działań wspierających ten rozwój. Zalicza się do nich: emocjonalny stosunek do natury, odpowiedzialność, wolna wola, zdolność do przewidywania przyszłości, umiejętność współpracy, empatia i zdolność do komunikowania się, kreatywność i możliwość uczenia się. Podstawowym celem edukacji dla zrównoważonego rozwoju jest przekazanie wszystkim ludziom odpowiedniej wiedzy i motywacji potrzebnej do działania. Nauczanie powinno nadać odpowiedni kierunek procesom, które dzięki wiedzy, wartościom, umiejętnościom i odpowiednim postawom wpłyną na dobrą jakość życia jednostek, szkoły oraz całych społeczności teraz i w przyszłości.

Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju powinna opierać się na przygotowanej przez Europejską Komisję Gospodarczą ONZ *Strategii Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju*, będącej odpowiedzią i formą realizacji celów ogłoszonej przez ONZ *Dekady Edukacji na rzecz Zrównoważonego Rozwoju (2005-2014)*. Strategia zachęca państwa członkowskie do opracowania i wcielenia zasad edukacji dla zrównoważonego rozwoju do formalnych systemów edukacji oraz edukacji nieformalnej (Strategia Edukacji..., 2008). Polska, przyjmując tę Strategię, uczyniła ją dokumentem wytyczającym cele, zadania, zasady i zakres edukacji ekologicznej w kraju. Szczegółowy przegląd Strategii pod kątem warunków jej realizacji w szkolnictwie pozwolił na wyodrębnienie dwóch obszarów działań szkół: edukacyjnego i badawczego (Gajuś-Lankamer, Wójcik, 2009a). Za najważniejsze zalecenie w zakresie edukacji należy uznać włączenie problematyki zrównoważonego rozwoju do programów nauczania na wszystkich poziomach kształcenia. Szczególną uwagę należy poświęcić programom wykorzystywanym w przygotowaniu studentów do zawodu nauczyciela. Według powyższego dokumentu programy kształcenia powinny:

- uwzględniać warunki lokalne, krajowe i regionalne oraz kontekst ogólnoswiatowy, poszukując równowagi pomiędzy procesami globalnymi a lokalnymi,
- różnicować nacisk na poszczególne aspekty zrównoważonego rozwoju w zależności od kraju i dziedziny nauczania,
- uwzględniać ewolucję znaczenia pojęcia zrównoważonego rozwoju,
- zawierać cele obejmujące wiedzę, umiejętności, zrozumienie, nastawienia i wartości,
- obejmować treści dotyczące środowiska, gospodarki i społeczeństwa,
- charakteryzować się zintegrowanym podejściem do zrównoważonego rozwoju,
- poruszać kluczowe problemy zrównoważonego rozwoju – zmniejszenie ubóstwa, prawa obywatelskie, pokój, etyka, odpowiedzialność w

kontekście lokalnym i globalnym, demokracja i sprawowanie władzy, sprawiedliwość, bezpieczeństwo, prawa człowieka, zdrowie, równouprawnienie płci, różnicowanie kulturowe, rozwój miast i wsi, gospodarka, modele produkcji i konsumpcji, odpowiedzialność zbiorowa, ochrona środowiska, zarządzanie zasobami naturalnymi, różnicowanie biologiczne i krajobrazowe,

- włączać lokalną społeczność jako partnera do procesu edukacyjnego, rozwijać szacunek i zrozumienie dla różnych kultur i zachęcać do uczestnictwa w nich,
- uwzględniać współpracę międzynarodową w celu wykorzystania wzajemnych doświadczeń i potencjału,
- zachęcać do systematycznego, krytycznego i twórczego myślenia oraz refleksji w kontekście lokalnym, globalnym jako wstępnych warunków działania na rzecz zrównoważonego rozwoju,
- odnosić się do wymiaru etycznego, włączając w to kwestie równości, solidarności oraz współzależności w obecnym pokoleniu i pomiędzy pokoleniami, jak również związków między ludźmi i przyrodą oraz między bogatymi i biednymi,
- być przeniknięte doświadczeniem życiowym i zawodowym spoza budynku szkoły,
- zachęcać do dialogu pomiędzy studentami a władzą i społeczeństwem, co ma przyczynić się do pokonania izolacji edukacji od społeczeństwa,
- promować postanowienia wielostronnych układów dotyczących środowiska i istotnych uzgodnień międzynarodowych związanych ze zrównoważonym rozwojem.

Takie programy edukacji zaleca się realizować sposobami umożliwiającymi kształcenie uczestniczące (Welfens, 2006). W myśl Strategii należą do nich:

- metody aktywnego uczestnictwa to jest: dyskusje, symulacje, modelowanie, metoda dramy, studium przypadku,
- technologie informacyjne,
- wycieczki i zajęcia terenowe,
- kształcenie zorientowane na definiowanie i rozwiązywanie problemów dopasowanych do możliwości uczącego się,
- analizy filozoficzne.

Przy realizacji programów wskazane jest wspieranie się na właściwych materiałach szkoleniowych i pomocach wizualnych.

Szkoły wyższe powinny także prowadzić ustawiczną edukację dla zrównoważonego rozwoju. Może być ona proponowana w ramach studiów podyplomowych, kursów i szkoleń tematycznych dla czynnych zawodowo nauczycieli lub innych osób zajmujących się edukacją (zwanymi edukatorami) oraz wykonujących różne zawody i podej-

mujących decyzje (Hłobił, 2010, Durbin 2009). Szczególną uwagę zwraca się na podniesienie świadomości dotyczącej zrównoważonego rozwoju pracowników wyższych uczelni (Grodzińska-Jurczak i inni, 2010). W ramach działalności badawczej szkół wyższych istnieją wskazania do prowadzenia badań, które powinny dotyczyć: skutecznych metod nauczania-uczenia się, narzędzi oceny efektywności kształcenia i wskaźników wdrażania zrównoważonego rozwoju, kształtowania postaw i wartości społeczeństwa oraz znaczenia technologii informacyjnych w edukacji. Preferuje się prowadzenie badań kompleksowych, poświęconych zintegrowanym zagadnieniom zrównoważonego rozwoju. Jako wyzwanie traktuje się prowadzenie badań naukowych na arenie międzynarodowej z powoływaniem krajowych i ponadregionalnych sieci, grup roboczych oraz stowarzyszeń uniwersyteckich, programów i partnerstw. W Strategii podkreślono także znaczenie popularyzowania wyników badań oraz dzielenia się własnymi doświadczeniami i praktyką na szczeblu krajowym oraz międzynarodowym. Realizując założenia Strategii z zachowaniem wyżej przedstawionych zasad i warunków zakłada się osiągnięcie następujących rezultatów:

- wyposażenie specjalistów zajmujących się edukacją (edukatorów) w odpowiednie kwalifikacje,
- wyposażenie specjalistów różnych dziedzin i osób podejmujących decyzje w wiedzę i umiejętności dotyczące zrównoważonego rozwoju,
- przygotowanie odpowiednich pomocy dydaktycznych i materiałów edukacyjnych dla różnych etapów kształcenia,
- oparcie edukacji dla zrównoważonego rozwoju na wynikach badań naukowych prowadzonych w wyższych uczelniach,
- wzmocnienie współpracy i partnerstwa w zakresie edukacji dla zrównoważonego rozwoju na wszystkich szczeblach,
- ukształtowanie i podniesienie świadomości społeczeństwa na temat zrównoważonego rozwoju i skutków decyzji nie wspierających tego rozwoju; przestrzeganie zasad zrównoważonego rozwoju w instytucji kształcącej,
- zwiększenie dostępu do kształcenia i polepszenie jego jakości,
- przygotowanie społeczeństwa wdrożonego do systematycznego, krytycznego, twórczego myślenia oraz refleksji w kontekście lokalnym i globalnym oraz działania na rzecz zrównoważonego rozwoju,
- usprawnienie demokracji uczestniczącej.

Dostrzegając potrzebę odniesienia się do zadań stojących przed szkołami wyższymi przygotowano dla studentów kurs na edukatora zrównoważonego rozwoju, poprzedzony opracowaniem jego sylwetki.

2. Sylwetka edukatora zrównoważonego rozwoju

Sylwetka edukatora zrównoważonego rozwoju opracowana została po szczegółowej analizie dokumentów określających zadania edukacji formalnej i nieformalnej. W opisie sylwetki edukatora zawarto informacje na temat obszarów jego działania oraz wykaz zadań wraz ze szczegółową charakterystyką kompetencji niezbędnych do ich wykonywania.

2.1. Obszary działania edukatora zrównoważonego rozwoju

Edukator zrównoważonego rozwoju przygotowany jest do pracy w organach i instytucjach życia publicznego odpowiedzialnych za szeroko rozumianą edukację obywatelską na rzecz środowiska przyrodniczego i społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem idei ekorozwoju, w celu kształtowania świadomości ekologicznej. Należą do nich: szkoły wszystkich szczebli, wydziały oświaty w jednostkach samorządu terytorialnego, biblioteki, świetlice środowiskowe, domy kultury, regionalne ośrodki edukacji ekologicznej, fundacje i organizacje działające na rzecz ochrony środowiska i edukacji ekologicznej, wydziały ochrony środowiska jednostek samorządu terytorialnego, urzędy marszałkowskie, urzędy gmin i miast, administracje osiedli i samorządów lokalnych, leśne ośrodki edukacji ekologicznej oraz ośrodki edukacyjne przy parkach narodowych i krajobrazowych.

2.2. Zadania edukatora zrównoważonego rozwoju

Pracując w wyżej wymienionych instytucjach i organizacjach edukator będzie miał zadanie:

- organizowania i koordynowania edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w szkole,
- udziału w prowadzeniu zarządzania środowiskowego w szkole,
- planowania i prowadzenia wieloaspektowych projektów w zakresie edukacji formalnej i nieformalnej z uwzględnieniem potrzeb lokalnych,
- wdrażania polityki ekologicznej państwa w system działań edukacyjnych formalnych i pozaformalnych,
- uczestnictwa w negocjacjach w sprawach spornych dotyczących inwestycji i problemów ekologicznych w środowisku lokalnym,
- pozyskiwania funduszy na edukację ekologiczną i ochronę środowiska w regionie,
- koordynowania działań edukacyjnych różnych organów i instytucji odpowiedzialnych na stan środowiska,
- badania świadomości ekologicznej społeczeństwa.

2.3. Kompetencje edukatora zrównoważonego rozwoju

Aby sprostać przypisanym mu zadaniom edukator powinien zostać wyposażony w szereg kompetencji. Organizowanie i koordynowanie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w szkole i poza nią wymaga od edukatora szeregu umiejętności związanych z projektowaniem dydaktycznym. Do najważniejszych zalicza się umiejętności tworzenia:

- autorskiego programu edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju,
- warunków do realizacji programów z uwzględnieniem: harmonogramu pracy szkoły, warunków lokalowych, zasobów ludzkich i bazy materialnej.

Ponadto powinien on być wyposażony w wiedzę i umiejętności z zakresu budowania zespołu i koordynowania jego pracy, komunikacji międzyludzkiej oraz komunikowania z mediami tj. współpracy z radiem, telewizją, prasą. Udział w prowadzeniu zarządzania środowiskowego w szkole wymaga aby edukator posiadał wiedzę i umiejętności z zakresu technik zarządzania szkołą zapewniające znaczne ograniczenie zagrożeń dla środowiska naturalnego. Wymaga to następujących umiejętności:

- przekonywania o korzyściach wprowadzenia systemu zarządzania środowiskowego w szkole z uwzględnieniem aspektów ekonomicznych, ekologicznych, edukacyjnych i organizacyjnych,
- doradzania w wyborze systemu zarządzania środowiskowego współpracującego z systemem zarządzania szkołą,
- przeprowadzenia przeglądu środowiskowego (audytu) w szkole.

Przygotowanie do planowania i prowadzenia wieloaspektowych projektów w zakresie edukacji formalnej i nieformalnej z uwzględnieniem potrzeb lokalnych wymagać będzie wyposażenia przyszłego edukatora w umiejętności z zakresu pracy metodą projektu edukacyjnego oraz rozpoznawania lokalnych potrzeb w obszarze edukacji formalnej i nieformalnej tj.:

- planowania, organizacji i ewaluacji pracy nad szkolnym, międzyszkolnym i pozaszkolnym projektem edukacyjnym,
- wyboru projektu edukacyjnego odpowiadającego lokalnym potrzebom z bazy projektów krajowych i międzynarodowych,
- współpracy z partnerami realizującymi projekt edukacyjny w kraju i za granicą,
- interpretowania danych o stanie środowiska lokalnego i wnioskowania na ich podstawie o potrzebach edukacyjnych,
- prowadzenia polityki informacyjnej na temat działań edukacyjnych prowadzonych w kształceniu formalnym i nieformalnym.

Wdrażanie polityki ekologicznej państwa w system działań edukacyjnych formalnych i pozaformalnych

wymaga wyposażenia przyszłego edukatora w umiejętności:

- wyszukiwania dokumentów i aktów prawnych dotyczących polityki ekologicznej państwa i ich analizowania pod kątem zadań edukacyjnych,
  - diagnozowania lokalnych problemów ekologicznych na podstawie różnych źródeł informacji,
  - przewidywania skutków problemów ekologicznych oraz sposobów ich przezwyciężania.
- Umiejętności przydatne do uczestnictwa w rozwiązywaniu konfliktów społeczno-ekologicznych to:
- przygotowywanie społecznych kampanii informacyjno-edukacyjnych dotyczących przedmiotu konfliktu,
  - wybór odpowiednich metod poznania opinii społeczności lokalnej na temat przedmiotu konfliktu,
  - aktywne uczestnictwo w negocjacjach w sprawach spornych dotyczących inwestycji i problemów ekologicznych w środowisku lokalnym.

Pozyskiwanie funduszy na edukację ekologiczną i ochronę środowiska w regionie wymaga następujących umiejętności:

- docierania do źródeł informacji na temat finansowania edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju ze źródeł krajowych i zagranicznych,
- aplikowania o fundusze wspierające różne działania edukacyjne poprzez wyłanianie najlepszych projektów i sporządzanie wniosku o finansowanie projektu,
- zarządzania projektem edukacyjnym finansowanym z funduszy zewnętrznych,
- ewaluacji i monitoringu projektu z zastosowaniem właściwych zasad, narzędzi i metod,
- zarządzania ryzykiem projektu poprzez uświadomienie sobie faz zarządzania ryzykiem, identyfikacji zagrożeń, planowania reakcji i kontroli zagrożeń.

Do koordynowania działań edukacyjnych różnych organów i instytucji odpowiedzialnych za stan środowiska przydatne będą umiejętności:

- wyboru różnych mechanizmów aktywizacji środowisk lokalnych w celu współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju,
- zachęcania do działań edukacyjnych na rzecz zrównoważonego rozwoju różnych instytucji społecznych,
- wskazywania instytucjom korzyści wynikających z inwestycji w edukację dla zrównoważonego rozwoju,
- współpracy pomiędzy edukatorami zrównoważonego rozwoju w różnych ośrodkach,
- diagnozowania potrzeb i możliwości w zakresie edukacji instytucji mających wpływ na wdrażanie zrównoważonego rozwoju.

Realizacja zadania jakim jest badanie świadomości ekologicznej społeczeństwa wymagać będzie od edukatora następujących umiejętności:

- wykorzystywania i doboru właściwych metod badania opinii publicznej,
- przygotowywania odpowiednich narzędzi badawczych,
- dobierania próby badawczej,
- analizy i interpretacji uzyskanych wyników badań,
- propagowania wyników badań w środowisku lokalnym,
- opracowywania planu działań edukacyjnych prowadzących do podwyższenia poziomu świadomości społeczeństwa.

3. Kształcenie edukatorów zrównoważonego rozwoju

Edukatorem może zostać osoba posiadająca przygotowanie pedagogiczne oraz interdyscyplinarną wiedzę z zakresu zrównoważonego rozwoju. Predysponowani do tego są studenci kierunków nauczycielskich na studiach przyrodniczych, takich jak nauczanie biologii i geografii, nauczanie biologii i chemii, nauczanie przyrody oraz zawodowo czynni nauczyciele. Kształcenie studentów w tym zakresie może mieć formę zajęć fakultatywnych, realizowanych w toku studiów lub kursów nadających kwalifikacje w ramach edukacji ustawicznej. Przygotowanie nauczycieli do roli edukatora zrównoważonego rozwoju mogą zorganizować uczelnie oraz ośrodki doskonalenia nauczycieli, fundacje i organizacje pozarządowe. Program powinien uwzględniać wiedzę wyjściową uczestników szkoleń, wynikającą z głównego kierunku studiów. Celem jego będzie uzupełnienie posiadanej przez słuchaczy wiedzy o inne aspekty zrównoważonego rozwoju. Do prowadzenia zajęć należy zatrudnić specjalistów z różnych dziedzin nauki (ekonomistów, socjologów, psychologów, biologów, geografów, specjalistów od pozyskiwania funduszy zewnętrznych, dydaktyków). Kursy proponuje się prowadzić w małych grupach przy wykorzystaniu aktywnych metod nauczania-uczenia się. Do uzyskania wysokiej jakości kształcenia oraz bezpłatnego udziału w szkoleniach przyczyni się pozyskanie środków pieniężnych z funduszy zewnętrznych.

Przykładem takiego kształcenia był kurs zorganizowany w roku akademickim 2009/2010 na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie pt. *Edukator Zrównoważonego Rozwoju*. 45-godzinny, interdyscyplinarny kurs dla studentów, przygotowano w oparciu o opracowaną wcześniej sylwetkę edukatora. Zakończył się on zdobyciem certyfikatu potwierdzającego określone kompetencje studenta – przyszłego nauczyciela. Głównym celem kursu było poszerzenie oferty dydaktycznej UMCS w zakresie kształ-

cenia na rzecz zrównoważonego rozwoju dla studentów kierunku biologia na specjalizacji nauczanie biologii i geografii, nauczanie biologii i chemii oraz mikrobiologia, biologia ogólna, biologia środowiskowa. Dodatkowym celem było zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności absolwentów UMCS na rynku pracy.

Na realizację projektu pozyskano fundusze ze źródeł zewnętrznych. Został on zgłoszony do konkursu organizowanego przez Fundację Rozwoju Systemu Edukacji, będącej Operatorem Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowe (FSS) powołanego do wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach Działania V – Rozwój Polskich Uczelni. Dzięki uzyskanemu wsparciu udział studentów w kursie był bezpłatny. Ponadto uzyskane fundusze pozwoliły na doposażenie pracowni w nowoczesne środki dydaktyczne do monitoringu środowiska, a także profesjonalne przygotowanie konferencji pt. *Edukator Zrównoważonego Rozwoju*.

4. Efekty kształcenia na kursie dla studentów

Przedstawiona studentom oferta kursu spotkała się z dużym zainteresowaniem, potwierdzonym liczbą chętnych do uczestnictwa w nim, dwukrotnie przekraczającą liczbę zaplanowanych miejsc. Także wysoka frekwencja i zaangażowanie w wykonywanie zadań wskazują na jego pozytywny odbiór przez uczestników. Projekt *Edukator zrównoważonego rozwoju* zyskał również duże uznanie wśród przedstawicieli szkolnictwa wyższego między innymi podczas prezentowania go na konferencjach krajowych i międzynarodowych.

Efekty kształcenia na kursie zostały zmierzone testem diagnostycznym wstępnym i końcowym. Test zawierał dziewiętnaście zadań o charakterze zamkniętym oraz otwartym. Dotyczyły one zagadnień zgrupowanych w pięciu modułach programu kursu.

Wyniki badań uzyskane na podstawie diagnostycznego testu wstępnego i końcowego wykazują znaczący przyrost wiedzy we wszystkich uwzględnionych w programie kursu modułach – wyniósł on średnio 54,7%. Największy przyrost wiedzy odnotowano w zakresie pozyskiwania funduszy na edukację dla zrównoważonego rozwoju. W następnej kolejności znalazł się blok dotyczący metodyki edukacji dla tego rozwoju i jego aspektu środowiskowego. Rozumieniem pojęcia rozwój zrównoważony w teście końcowym wykazało się o 31% studentów więcej niż w diagnozie wstępnej. Uzyskane wyniki wskazują, że główny cel kursu tj. zdobycie zintegrowanej wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju został osiągnięty (Gajuś-Lankamer, Wójcik, 2010a). Przyczynił się do tego właściwy dobór treści kształcenia, zastosowane partycypacyjne metody nauczania oraz zaangażowanie specjalistów z poszczególnych dziedzin.

5. Kształcenie na kursie *Edukator zrównoważonego rozwoju w ocenie studentów*

W kursie udział wzięło 30 studentów. Na podstawie wypełnionych przez nich dwukrotnie ankiet zebrano opinie dotyczące:

- motywacji do uczestnictwa w kursie,
- oczekiwań wobec kursu,
- głównych źródeł wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju,
- samooceny poziomu wiedzy z zakresu zrównoważonego rozwoju,
- oceny kursu i realizowanego projektu.

Najczęściej wymienianym motywem udziału w kursie była możliwość nabycia nowych kompetencji przydatnych w pracy zawodowej, potwierdzonych certyfikatem oraz okazja do podwyższenia swojej konkurencyjności i atrakcyjności na rynku pracy. Ponad połowa studentów kierowała się chęcią zdobycia nowej wiedzy i umiejętności z zakresu zrównoważonego rozwoju. Duże znaczenie w podjęciu decyzji o uczestnictwie w kursie miał fakt, że był on bezpłatny i stanowił nową, uzupełniającą ofertę dydaktyczną dla studentów na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi.

Studenci decydując się na udział w kursie oczekiwali, że zajęcia będą prowadzone przez wysoko wykwalifikowaną kadrę nauczycieli akademickich, która przekaże im rzetelną wiedzę i wyposaży w przydatne umiejętności. Mieli także nadzieję, że podczas zajęć będą mogli pracować z wykorzystaniem efektywnych metod nauczania w tym projekcie. Przed przystąpieniem do udziału w kursie za główne źródła informacji dotyczące wszystkich aspektów zrównoważonego rozwoju uznali media tj. prasę, radio, telewizję oraz Internet.

Samooceny poziomu swojej wiedzy w zakresie trzech głównych aspektów zrównoważonego rozwoju (środowiskowego, społecznego i ekonomicznego) i edukacji na jego rzecz studenci dokonali dwukrotnie tj. na początku kursu i na jego zakończeniu. Po analizie uzyskanych wyników można wnioskować o pozytywnym wpływie kursu na przekonania studentów o ich kompetencjach (tabela 1). Przed rozpoczęciem zajęć studenci ocenili poziom swojej wiedzy na 2,35 w skali stopni szkolnych. Zaś po ich zakończeniu oszacowali go na 4,96.

Dodatkowo sami studenci potwierdzili pozytywny wpływ kursu na podniesienie poziomu ich wiedzy ze wszystkich aspektów zrównoważonego rozwoju oraz edukacji na jego rzecz i uznali go za duży w pięciostopniowej opisowej skali (bardzo mały, mały, średni, duży, bardzo duży). Jeszcze wyżej ocenili wpływ kursu na podniesienie swojej atrakcyjności na rynku pracy szacując go jako bardzo duży (Gajuś-Lankamer, Wójcik, 2010b).

Cały kurs został bardzo dobrze przyjęty przez jego uczestników. Potwierdzają to oceny wystawione za poszczególne elementy kursu tj. organizację, dobór treści kształcenia, zastosowane metody nauczania,

kompetencje nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia na kursie oraz atmosferę panującą podczas kursu (tabela 2).

Tabela 1. Samoocena poziomu wiedzy studentów z zakresu zrównoważonego rozwoju i edukacji dla zrównoważonego rozwoju (opracowanie własne)

Aspekty zrównoważonego rozwoju	Średnia ocen przed rozpoczęciem kursu	Średnia ocen po zakończeniu kursu
środowiskowy	2,75	5,03
społeczny	2,31	5,00
ekonomiczno-gospodarczy	2,10	4,70
edukacja dla zrównoważonego rozwoju	2,27	5,11
średnia	2,35	4,96
przyrost wiedzy w samoocenie studentów	2,61	

Tabela 2. Studencka ocena kursu „Edukator zrównoważonego rozwoju” (opracowanie własne)

Oceniany element kursu	Średnia ocen (od 1 do 6)
organizacja kursu	5,55
treści kształcenia	5,37
metody nauczania	5,40
kompetencje wykładowców	5,59
atmosfera	5,88

Wiodącą metodą zastosowaną na kursie był projekt edukacyjny. Badanie ankietowe pozwoliło na uzyskanie opinii studentów na jego temat. Ich zdaniem realizowany projekt pt. *Rola edukatora zrównoważonego rozwoju w szkolnym audycie środowiskowym jako zintegrowanym przedsięwzięciu edukacyjnym na rzecz zrównoważonego rozwoju*, oceniany w skali 1-6, był bardzo interesujący (5,22), bardzo przydatny (5,22), bardzo angażujący (5,22), bardzo nowatorski (5,59) oraz bardzo rozwijający (5,48). Porównanie wyników ankiety końcowej i wstępnej pozwala na wyciągnięcie wniosku, że oczekiwania studentów wobec kursu zostały spełnione a cele kursu zostały osiągnięte (Gajuś-Lankamer, Wójcik 2010a).

6. Podsumowanie

Wyniki badań ogólnopolskich nad świadomością ekologiczną Polaków prowadzone przez Instytut na Rzecz Ekorozwoju wskazują, że pojęcie zrównoważony rozwój zna 33% respondentów, zaś jego idee podziela ponad 70% polskiego społeczeństwa (Bołtromiuk, 2010, Bołtromiuk, Burger, 2009; Pawłowski, Pawłowski, 2008). Dostępne szczegółowe badania faktycznego stanu wiedzy i postaw społecznych odnośnie zrównoważonego rozwoju w

zakresie trzech jego głównych filarów (środowiskowego, ekonomicznego i społecznego) pozwalają te ogólne pozytywne nastawienie zweryfikować.

Kluczowym problemem aspektu środowiskowego jest różnorodność biologiczna. Badania w celu zdiagnozowania aktualnego stanu świadomości Polaków w zakresie świadomości różnorodności biologicznej i jej utraty, oznak, sposobów, instytucji i programów właściwych do jej ochrony przeprowadzono na zlecenie Ministerstwa Ochrony Środowiska. Najważniejsze wnioski z tych badań pokazują, że:

- „Różnorodność biologiczna” jest terminem specjalistycznym. Tylko 19% Polaków deklaruje styczność z tym terminem, a 27% podaje spontanicznie względnie właściwe rozumienie pojęcia. Podobnie, z terminem „utrata różnorodności biologicznej” zetknęło się ok. 20% osób.
- Mimo braku styczności z fachowymi terminami, zdecydowana większość Polaków uznaje utratę różnorodności biologicznej za istotny problem; w dodatku dotyczący Polski w podobnym stopniu co całej Ziemi.
- Problem ten nie jest jednak odczuwany bezpośrednio osobiście, co wpływa na niską motywację do poszerzania swojej wiedzy na temat problemów środowiska (Raport MOŚiGW 2010).

Wiodącym problemem aspektu ekonomicznego jest gospodarowanie energią. Udział źródeł odnawialnych w produkcji energii w Polsce dla roku 2007 wyniósł 7,1% dla 2007 i znacznie odbiega od średniej europejskiej, która wyniosła 16,4% (GUS, 2009a, b). Drugim problemem polskiej gospodarki energetycznej jest bardzo duże uzależnienie od węgla, niska efektywność energetyczna, jak również nieefrasobliwa gospodarka energią w przemyśle i w gospodarce komunalnej (Kronenberg, Bergier, 2010). Wyniki badań preferencji społecznych w odniesieniu do przyszłych źródeł pozyskiwania energii przeprowadzone w latach 2008-2009 wskazują na surowce i źródła odnawialne oraz energię jądrową. Jednocześnie ujawniają niezwykle niską akceptację węgla. Stwierdzono ponadto, że choć Polacy mają świadomość wpływu produkcji energii na stan środowiska to nie wykazują skłonności do jej oszczędzania (Bołtromiuk, 2010b).

Za aspekt społeczny zrównoważonego rozwoju można uznać zachowania konsumenckie. Obserwuje się prymat zachowań premiowanych wymiernymi korzyściami finansowymi oraz wzrost znaczenia ceny jako głównego kryterium wyboru towarów spożywczych i przemysłowych kosztem kryteriów „środowiskowych” (Bołtromiuk, 2010a).

Powyżej przytoczone wyniki badań wskazują, że mimo dużego zrozumienia idei zrównoważonego rozwoju nadal obserwuje się umacnianie konsumpcyjnego stylu życia Polaków, małą znajomość szczegółowych problemów zrównoważonego roz-

woju i dużą bierność w działaniach na rzecz środowiska. Dlatego też nie można zmarnować potencjału tkwiącego w pozytywnych nastawieniach względem zrównoważonego rozwoju. W jego wykorzystanie można zaangażować profesjonalnie przygotowanych edukatorów działających na różnych poziomach i obszarach edukacji. Ich kluczowym zadaniem byłoby opracowanie takich strategii działań, które zmniejszyłyby rozbieżności między deklaracjami a rzeczywistymi zachowaniami członków społeczeństwa. Miejmy nadzieję, że cel ten zostanie osiągnięty.

Literatura

1. BOŁTROMIUK A., BURGER T., *Polacy w zwierciadle ekologicznym. Raport z badań nad świadomością ekologiczną Polaków w 2008 r.* Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2008.
2. BOŁTROMIUK A., Zrównoważony rozwój w perspektywie polskiego społeczeństwa, w: *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Materiały do studiowania*, red. Poskrobko B., Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok 2010a, s. 53-75.
3. BOŁTROMIUK A., 2010b, Polskie społeczeństwo wobec idei i zasad zrównoważonego rozwoju w: *Problemy ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, vol.5 no 2, s. 107-116.
4. DURBIN T.P., 2009, Zrównoważony aktywizm. Centrum na Rzecz Energii, Polityki Środowiskowej i Niekonwencjonalnej Edukacji, w: *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, vol. 4 no 1, s. 15-32.
5. GAJUŚ-LANKAMER E., WÓJCIK A. M., Potrzeba i warunki kształcenia dla zrównoważonego rozwoju w szkole wyższej, w: *Wiedza, umiejętności, postawy a jakość kształcenia w szkole wyższej*, red. Sitarska B., Jankowski K., Droba R. Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009a, s. 295-300.
6. GAJUŚ-LANKAMER E. WÓJCIK A. M., Wiedza studentów pedagogiki UMCS z zakresu edukacji ekologicznej wobec wyzwań dekadę edukacji dla zrównoważonego rozwoju, w: *Edukacyjne zagrożenia i wyzwania młodego pokolenia*, red. Rondalska D., Zduniak A., Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa w Poznaniu, Poznań 2009b, s. 246-251.
7. GAJUŚ-LANKAMER E., WÓJCIK A. M., Efekty kształcenia na kursie dla studentów „Edukator zrównoważonego rozwoju”, w: *Badania w dydaktykach przedmiotów przyrodniczych*, red. Nodzyńska M., Paśko J.R., Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, Kraków 2010a, s. 134-138.
8. GAJUŚ-LANKAMER E. WÓJCIK A. M., *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Po-*

- radnik dla studentów i nauczyciel.*, Immedia Studio, Lublin 2010b.
9. GRODZIŃSKA-JURCZAK M., GAJUŚ-LANKAMER E., WÓJCIK A. M., PIETRZYK A., 2010, Potrzeby i warunki edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w Polsce, w: *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, vol.5 no 2, s. 94-106.
  10. GUS 2009a, *Ochrona środowiska 2009*, Warszawa 2009.
  11. GUS 2009b, *Energia ze źródeł odnawialnych w 2008*, Warszawa 2009.
  12. HŁOBIŁ A., 2010, Teoria i praktyka edukacji ekologicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju, w: *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, vol. 5 no 2, s. 87-94.
  13. JASTRZĘBSKA-SMOLAGA H., 2001, Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju, w: *Ekonomia i Środowisko*, no 1, s. 142.
  14. RONENBERG J., BERGIER T., *Wyzwania zrównoważonego rozwoju w Polsce*, Fundacja Sendzimira, Kraków 2010.
  15. ŁUSZCZYK M., Kształtowanie postawy *homo sustinens* wśród ekonomistów, w: *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Zarys problemów badawczych i dydaktyki*, red. Poskrobko B., Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Białystok 2010, s. 109-122.
  16. PAWŁOWSKI A., PAWŁOWSKI L., Zrównoważony rozwój we współczesnej cywilizacji. Cz.1., Środowisko a zrównoważony rozwój, w: *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, vol. 3 no 1, s. 53-65.
  17. SANDNER J., 2007, Idea zrównoważonego rozwoju w holistycznej edukacji przyrodniczej, w: *Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development*, vol. 2 no 2, s. 101-105.
  18. *Stan świadomości i postaw mieszkańców Polski wobec utraty różnorodności biologicznej. Raport z badania ilościowego na zamówienie Ministra Środowiska*, <http://www.mos.gov.pl> (1.06.2010).
  19. *Strategia Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2008.
  20. WELFENS M., LIEDTKE CH., Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju w Niemczech – stan i wyzwania, w: *Ocena efektywności edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju – sposoby podejścia i strategie wdrażania*, red. Kasenberg A., Welfens M., Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2006, s. 19-22.